

การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม*

DEVELOPING THE CULTURAL CAPITAL OF ANCIENT COMMUNITIES IN KORAT THROUGH SOCIAL POWER

พรเศรษฐี วุฒิปัญญาอิสกุล*, ไพวรรณ ปุริมาต

Phonsetthi Wuttipanyaisakun*, Paiwan Purimart

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา นครราชสีมา ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Ratchasima Campus, Nakhon Ratchasima, Thailand

*Corresponding author E-mail: phonsetthi.wut@mcu.ac.th

*Tel: 083-789-4252

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช 2) พัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม 3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้แทนด้านพระพุทธศาสนา หน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน และประชาชน จำนวน 30 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก หาคูณาโดยตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ พบว่า 1) ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช ประกอบด้วย ทุนทางศาสนา ทำหน้าที่เป็นกรอบกำกับคุณธรรมและศูนย์กลางการเรียนรู้ ทุนทางสังคมที่สะท้อนความสัมพันธ์ของเครือญาติ ความสามัคคี การพึ่งพาอาศัยกัน ทุนทางศิลปะและหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นทั้งมรดกภูมิปัญญาและฐานเศรษฐกิจชุมชน ตลอดจนทุนทางธรรมชาติที่แสดงถึงการดำรงชีวิตอย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม เมื่อผสานกันอย่างเป็นระบบจึงก่อให้เกิดความมั่นคงทั้งวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิต 2) การพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมภายใต้ความร่วมมือภาครัฐ สถาบันศาสนา ชุมชน เครือข่ายที่เกี่ยวข้อง โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมนำไปสู่การอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งเรียนรู้ซึ่งเป็นการยกระดับที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว การถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ 3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือโดยพลังสังคมมีบทบาทสำคัญต่อความยั่งยืน เชื่อมโยงการทำงานระหว่างภาครัฐสนับสนุนนโยบายและทรัพยากร ผู้นำท้องถิ่นทำหน้าที่ขับเคลื่อนและประสานงาน ประชาชนและปราชญ์ชุมชนร่วมถ่ายทอดภูมิปัญญาและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ส่งผลให้เกิดแหล่งเรียนรู้ต้นแบบเชิงสร้างสรรค์

คำสำคัญ: การพัฒนา, ทุนทางวัฒนธรรม, ชุมชนโบราณ, พลังสังคม

Abstract

This research article aims to: 1) Study the cultural heritage of ancient communities in the original Korat region, 2) Develop the cultural capital of ancient communities in the original Korat region through social power, 3) Create a collaborative network for developing the cultural capital of ancient communities in the original Korat region through social power. This research uses

qualitative methods and key informants include representatives from Buddhism, government agencies, community leaders, and 30 citizens. Using a purposive sampling method, the research data collection tool was in-depth interviews. Content validity and item validity were assessed using the index of content validity. Descriptive data analysis revealed the following: 1) The cultural capital of the ancient local community of Korat consists of religious capital, which functions as a framework for moral guidance and a center for learning; social capital, which reflects kinship relationships, unity, and mutual reliance; art and folk craft capital, which serves both as a heritage of wisdom and a basis for the local economy; as well as natural capital that demonstrates living in harmony with the environment. When combined systematically, these create stability in culture, economy, and quality of life. 2) The development of the ancient local community's cultural area, under collaboration among the government, religious institutions, communities, and relevant networks, is based on participatory principles that lead to the conservation and restoration of learning centers, reflecting community identity. This also promotes the economy, tourism, and systematic knowledge transfer. 3) Creating collaborative networks through social power plays a crucial role in sustainability, linking the work of government sectors that support policies and resources, local leaders who drive and coordinate efforts, and citizens and community scholars who share wisdom and design learning activities, resulting in model creative learning centers.

Keywords: Development, Cultural Capital, Ancient Communities, Social Power

บทนำ

การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีการรวมตัวกันวิเคราะห์ วิจารณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง ร่วมกันหาแนวทางแก้ไข สร้างพลังต่อรองได้โดยตรงเนื่องจากประชาชนมีโอกาสถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ สำหรับแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้นจำเป็นอย่างยิ่งต้องใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมพื้นบ้านในการพัฒนาชุมชน เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่นพื้นบ้านของชุมชนได้ถูกส่งสมและถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเป็นระยะเวลายาวนาน ฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในชุมชน (ณัฐนรี ศรีทอง, 2552) ทูทางวัฒนธรรม จึงนับว่าเป็นทูทางสังคมอย่างหนึ่ง ทูทางสังคมเป็นพลังสำคัญในการสรรค์สร้างสิ่งที่ดีงามให้กับชุมชนและสังคม ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนายั่งยืนและเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง การส่งเสริม “ทูทางสังคม” จึงมีความสำคัญในการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อชุมชนเข้มแข็งเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ (เพ็ญประภา ภัทรานุกรม, 2553) ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566 - 2570 ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์ การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ บนพื้นฐานของการมีสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็ง โดยการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีคุณภาพสูง จากครอบครัวการศึกษา ศาสนา และชุมชน เพื่อใช้เป็นทูทางสังคมที่สำคัญมีความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ การที่จะพัฒนาชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดนั้น จำเป็นต้องเข้าใจทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ เสียก่อน ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่าที่บุคคลได้รับจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคม จนกลายเป็นคุณสมบัติติดตัวที่เอื้อให้บุคคลนำไปเพิ่มพูนมูลค่าของตนได้ โดยแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ ทุนวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกาย (Embodied Form) ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified Form) และทุนวัฒนธรรมที่อาศัยการสถาปนา (Institutionalization State) (ชนิดา เสี่ยม, 2550) วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิต

ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น ที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ เป็นวิถีทางและแบบแผนการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ได้ปฏิบัติสั่งสมกันมา รวมทั้งความคิดต่าง ๆ ที่คนได้สร้างสะสม ถ่ายทอด และรักษาไว้จากรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง อาจอยู่ในรูปของความรู้ การปฏิบัติ และความเชื่อ ตลอดจนวัตถุสิ่งของอาจเกิดจากการคิดและการกระทำของมนุษย์ วัฒนธรรมคือความรู้สึกรู้จักคิดและการปฏิบัติของมนุษย์นั่นเอง (กาญจนา แก้วเทพ, 2530)

จังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดหนึ่งมีพื้นที่กว้างจึงทำให้พบร่องรอยของแหล่งชุมชนโบราณมากที่สุด มีจำนวนถึง 238 แห่ง มีทุนทางวัฒนธรรมมากมายชวนให้ศึกษาและรอให้มีการจัดการให้เป็นระบบในจังหวัด นครราชสีมา มีโบราณสถานโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่น อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ประตูล้อมพล ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ศาลเจ้าพ่อช้างเผือก วัดศาลาลอย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ปราสาทหินพนมวัน ปราสาทหินพิมาย ดินด่านเกวียน พิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง ปราสาทบ้านสีดา ปราสาทบ้านดอนตะเนิน ปราสาทหินนางรำ หุ่นสัมฤทธิ์ พระนอนหินทรายเมืองเสมา ปราสาทหินเมืองเก่า ปราสาทหินเมืองแขก ปราสาทหินโนนกู่ ปราสาทบึงคำ ปราสาทนาแค ปราสาทบ้านปราสาท วัดพระยาโคตหัก โนนหิน บานประตูหอไตร ภาพเขียนสีวัดเขาจันทร์งาม ภาพเขียนสีในวัดหน้าพระธาตุ ศาลากลางน้ำโบราณ ชุมชนโบราณบ้านตะคุ ชุมชนโบราณบ้านปราสาท ภาพแกะสลักหินในถ้ำวาวแดง นอกจากนี้ยังมีชุมชนโบราณ อำเภอสองเนิน อำเภอสี่คิ้ว และอำเภอบึงอภัย มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหลายแห่ง เช่น ชุมชนโบราณที่อำเภอสองเนินตำบลโคราช ได้แก่ ปราสาทโนนกู่ ปราสาทเมืองแขก ปราสาทเมืองเก่า ชุมชนโบราณตำบลเสมา ได้แก่ วัดธรรมจักรเสมาราม ในวัดมีโบราณวัตถุที่สำคัญคือ พระพุทธรูปปางไสยาสน์ ก่อสร้างด้วยหิน ทรายแดงที่มีความเก่าแก่และใหญ่ที่สุดในประเทศไทยมีความยาว 13.30 เมตร สูง 2.80 เมตร อายุราว พ.ศ. 1200 และธรรมจักรเก่าแก่ อมร ฤกษ์พันธ์ ได้กล่าวถึง ชุมชนโบราณอำเภอสี่คิ้ว ได้แก่ ภาพเขียนสีที่วัดเขาจันทร์งามที่สะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตของคนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ (อมร ฤกษ์พันธ์, 2557) ชุมชนโบราณอำเภอบึงอภัย ที่ชุมชนพรหมราช ได้แก่ พระพุทธรูปบาทจำลอง หอไตรกลางน้ำ โบสถ์เก่าแก่ภาพเขียนสีที่สะท้อนถึงประเพณีวัฒนธรรมของวิถีชีวิตชุมชนโบราณและพระเจดีย์เก่าแก่ ทั้งนี้ชุมชนโบราณดังกล่าวควรค่าแห่งการรักษาเป็นสมบัติของคนที่ชาติแต่ยังขาดการจัดการที่เหมาะสมจึงทำให้ไม่เป็นที่รู้จัก ถ้าปล่อยเอาไว้โดยไม่มีการจัดการที่ดีสมบัติของชาติในชุมชนโบราณเหล่านี้ต้องหายไปจากอนุชนรุ่นหลังเหลือแต่ชื่อให้ได้ยิน ดังนั้น ถ้ามีการจัดการที่ดีจะสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้ชุมชนในท้องถิ่นให้มีรายได้เพิ่มเติมจากอาชีพหลัก พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้เป็นอย่างดีอันส่งผลถึง การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมชุมชนโบราณที่ต้งามอีกทั้งได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมสมบัติของท้องถิ่นแห่งตนให้คงไว้เพื่อสืบทอดตลอดไป (ทิพากร พลอยสมบูรณ์, 2552)

ชุมชนโบราณตำบลเสมา ได้แก่ วัดธรรมจักรเสมาราม ในวัดมีโบราณวัตถุที่สำคัญคือ พระพุทธรูปปางไสยาสน์ ก่อสร้างด้วยหิน ทรายแดงที่มีความเก่าแก่และใหญ่ที่สุดในประเทศไทยมีความยาว 13.30 เมตร สูง 2.80 เมตร อายุราว พ.ศ. 1200 และธรรมจักรเก่าแก่ ลักษณะเหมือนธรรมจักรที่ขุดพบที่จังหวัดนครปฐม หลักฐานทางโบราณคดีอื่น ๆ ที่ค้นพบบริเวณพระนอนและภายในเมืองเสมา ได้แก่ พระพุทธรูป สำริด พระพิมพ์ดินเผา ลูกปัดแก้ว และจารึกที่บ่ออึก ซึ่งเป็นศาสนสถาน พราหมณ์แบบศิลปะขอม ได้กล่าวถึงอาณาจักรศรีจานาสะ หรือเมืองเสมาว่ามีการนับถือพระพุทธศาสนา มาแต่เดิม ต่อมาภายหลังได้รับวัฒนธรรมแบบขอมที่บูชาพระศิวะเข้ามาพร้อมกันด้วย และยังเป็นชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ทำนาและสวน ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย มีความรัก ความสามัคคี ต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังรักษาทุนทางวัฒนธรรมชุมชน ความเป็นไทย ไว้เป็นอย่างดี เน้นด้วยการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นลูกหลาน ในเรื่องของอาหารไทย โดยทำพลาหมี่แบบโบราณ สานตบหญ้าคาเพื่อบูชาหลังคาบ้าน และสานชะลอมเพื่อใส่ขนมและของฝากสำหรับผู้มาเยือน อีกทั้งชุมชนแห่งนี้มีประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญ ซึ่งปัจจุบันจัดขึ้นเป็นปีที่ 99 แล้วคือ ประเพณีการไหว้ “พระพุทธรูปบาทจำลอง” ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อสักการะรอยพระพุทธรูปบาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อให้ลูกหลานที่ไปทำงานต่างถิ่นกลับมาเยี่ยมบ้านเกิด มาเยี่ยมพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เป็นประจำทุกปี และได้จัดงานประเพณีสงกรานต์

แบบดั้งเดิม วิถีถิ่น วิถีไทย มีกิจกรรมรดน้ำ ขอพรพระผู้ใหญ่ สรงน้ำพระและการละเล่นพื้นบ้านโดยปราศจากแอลกอฮอล์และอบายมุขด้วย ซึ่งหมู่วัดพระนอนบ้านคลองขวาง ก่อตั้งมาพร้อมกับวัดธรรมจักรเสมารามที่มีความเก่าแก่กว่า 100 ปี ปัจจุบันมีประชากร 129 หลังคาเรือน ชาวบ้านกว่า 500 คน อีกทั้งยังมีนักท่องเที่ยวเข้ามากราบพระพุทธรูปปางไสยาสน์เป็นจำนวนมากด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ชุมชนเสมาหลังจากทำไร่ ทำนา และทำสวนซึ่งเป็นงานหลักแล้ว มีความตื่นตัว กระตือรือร้น อยากพัฒนาพื้นที่ให้เกิดการสร้างรายได้

ดังนั้นโครงการวิจัย การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชยังขาดการจัดการทุนวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบโดยพลังสังคม จึงต้องการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคมที่เป็นชุมชนโบราณที่ควรค่าแห่งการรักษาเป็นสมบัติของชนในชาติ เพื่อให้กลับมามีบทบาทใหม่ในการเป็นพื้นที่โดยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาพื้นที่ที่ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดเป็นพลังร่วมในการหนุนเสริมซึ่งกันและกันในการสร้างสรรค์การพัฒนาที่ไม่เฉพาะทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังต้องรักษาคุณค่า วัฒนธรรมของชุมชน และร่วมกันจัดสรรการใช้ประโยชน์ทรัพยากรของชุมชนร่วมกันกับเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช
2. เพื่อพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม
3. เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. **ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ** ได้แก่ กลุ่มที่ 1 พระสงฆ์ในพื้นที่ จำนวน 5 รูป กลุ่มที่ 2 ผู้แทนสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 3 ผู้แทนสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 4 สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 5 ผู้แทนสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สถานศึกษา จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 6 เทศบาลตำบลสูงเนิน จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 7 ผู้แทนผู้นำชุมชน จำนวน 7 คน ผู้แทนประชาชนในพื้นที่ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชวัดพระนอนบ้านคลองขวาง จำนวน 8 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นการพูดคุยโดยมีประเด็นพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม โดยความต้องการจัดการพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช ออกแบบและจัดการพื้นที่แหล่งเรียนรู้ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม และแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม ซึ่งลักษณะของการสัมภาษณ์เป็นรูปแบบของการให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าเรื่องราวต่าง ๆ อย่างมีเป้าหมาย และผู้วิจัยสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมประกอบเนื้อหา แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดเพื่อสอบถามประเด็นทุนทางวัฒนธรรมชุมชน และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เป็นการพูดคุย สนทนา เหมือนกับการพูดคุยสนทนาในชีวิตประจำวัน โดยผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นให้มากที่สุดและอาศัยประเด็นคำถามบางส่วนที่เกี่ยวข้อง มาเชื่อมโยงกับประเด็นในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลระดับลึกจากกลุ่มเป้าหมาย โดยประเด็นหรือข้อหัวในการสัมภาษณ์นั้นสามารถดัดแปลงให้มีความยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมแต่ต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดของการวิจัยซึ่งการสัมภาษณ์ในรูปแบบนี้ทำให้บางครั้งผู้ถูกสัมภาษณ์ยังไม่รู้ตัว

ด้วยซ้ำว่าการสนทนานั้นเป็นไปตามการสัมภาษณ์ การตรวจสอบและหาคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านความเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (Index of Item Objective Congruence, IOC) เกณฑ์การประเมิน IOC มีดังนี้ ผู้เชี่ยวชาญให้คะแนนแต่ละข้อคำถามตามระดับความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย +1 = ข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย 0 = ไม่แน่ใจ หรือไม่สามารถตัดสินใจได้ -1 = ข้อคำถามไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย (ประคอง กรรณสูตร, 2553) ทั้งนี้แบบสัมภาษณ์มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00

3. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และสัมภาษณ์ไม่เป็นทางการเป็นรายบุคคล ที่ได้กำหนดไว้ โดยทำการสัมภาษณ์ และพูดคุยตามประเด็นคำถามที่กำหนดไว้กว้าง ๆ พร้อมทำการจดบันทึกและบันทึกเสียง โดยในการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการนั้นผู้วิจัยได้ทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อแสดงต่อ พระสงฆ์ในพื้นที่ผู้แทนสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ผู้แทนสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครราชสีมา ผู้แทนสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สถานศึกษาเทศบาลตำบลสูงเนิน ผู้แทนผู้นำชุมชน และผู้แทนประชาชนในพื้นที่ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชวัดพระนอนบ้านคลองขวาง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยใช้กระบวนการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายรูปแบบ และอาศัยกรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่หลากหลายในการวิเคราะห์ ทั้งนี้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ถูกบันทึกเสียงและถอดเทปแบบคำต่อคำ (Transcription) จากนั้นมีการตรวจสอบความถูกต้องกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) เพื่อยืนยันความสอดคล้องของข้อมูล และนำข้อมูลจากที่ได้จากการสัมภาษณ์มาแยกประเด็นตามแต่ละประเด็น แล้วนำมาเปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่างของผู้สัมภาษณ์แต่ละคน ก่อนจะนำข้อมูลนั้นไปวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

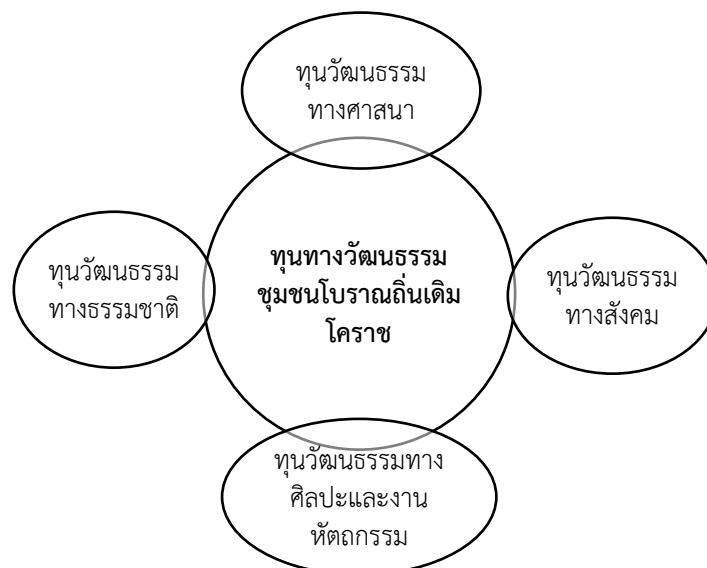
1. ทูตทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช เปรียบเสมือนรากแก้วที่ค้ำจุนวิถีชีวิตของผู้คนให้อยู่อย่างมีอัตลักษณ์และมีความหมาย ทูตเหล่านี้ไม่ใช่เพียงมรดกที่ตกทอดมาจากอดีต แต่เป็น สันติวิธีที่มีชีวิต ได้แก่

- 1) ทูตวัฒนธรรมทางศาสนา ทูตวัฒนธรรมทางศาสนาในชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชเป็นรากฐานสำคัญในการหล่อหลอมจิตสำนึกและวิถีชีวิตของคนในชุมชน พระพุทธศาสนาทำหน้าที่เป็นกรอบคุณค่าทางศีลธรรมที่กำกับพฤติกรรมของบุคคลให้ดำรงตนอย่างมีเมตตา เอื้อเฟื้อ และรู้จักยับยั้งชั่งใจ กิจกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร การเข้าวัดฟังธรรม และการร่วมพิธีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ช่วยสร้างพื้นที่แห่งการพบปะและแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกในชุมชน วัดจึงมิได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรม หากแต่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ การถ่ายทอดคติความเชื่อ และการแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างสันติ ทูตทางศาสนานี้ยังช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเดียวกัน อันนำไปสู่ความสามัคคีและความสงบสุขในชุมชนโดยรวม
- 2) ทูตวัฒนธรรมทางสังคม ทูตวัฒนธรรมทางสังคมสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น งานบุญ งานศพ งานเกษตร หรือการดูแลผู้สูงอายุ เป็นกลไกที่ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติและความคุ้นเคยในชีวิตประจำวันช่วยสร้างความไว้วางใจและลดความขัดแย้ง การถ่ายทอดความรู้ผ่านการเล่าเรื่อง ประสบการณ์ชีวิต

และการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงดำรงอยู่ ทูทางสังคมนี้จึงเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมส่วนรวมและการพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืน 3) ทูวัฒนธรรมทางศิลปะและงานหัตถกรรม ศิลปะและงานหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นภาพสะท้อนภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ที่สั่งสมยาวนานของชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช งานทอผ้า เครื่องจักสาน การทำบายศรี และดนตรีพื้นบ้าน ล้วนแฝงด้วยความหมายเชิงสัญลักษณ์และคุณค่าทางจิตใจ การเรียนรู้และถ่ายทอดทักษะเหล่านี้จากรุ่นสู่รุ่นช่วยรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนไม่ให้เลือนหาย นอกจากนี้ งานหัตถกรรมยังสามารถต่อยอดเป็นสินค้าเชิงวัฒนธรรมสร้างรายได้และโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับครัวเรือน ทูทางศิลปะจึงมิได้มีคุณค่าเพียงเชิงสุนทรีย์ หากแต่เป็นฐานเศรษฐกิจและเครื่องมือในการสร้างความภาคภูมิใจร่วมของชุมชน 4) ทูวัฒนธรรมทางธรรมชาติ ทูวัฒนธรรมทางธรรมชาติแสดงถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างชุมชนกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว การทำเกษตรกรรมตามฤดูกาล การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า และการดูแลแหล่งน้ำ ป่าไม้ และพื้นที่สีเขียว เป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ วิถีชีวิตที่เคารพธรรมชาติช่วยลดการทำลายสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมความสมดุลของระบบนิเวศ ทูทางธรรมชาตินี้ยังสนับสนุนความมั่นคงด้านอาหารและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เมื่อผสมผสานกับทูวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ จึงก่อให้เกิดแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น (สุปราณี เจริญศิลป์)

ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

“ทูวัฒนธรรมของชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ศาสนา สังคม ศิลปะและงานหัตถกรรม และธรรมชาติ ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมคุณธรรม สร้างความสัมพันธ์ที่ดี ถ่ายทอดภูมิปัญญา และส่งเสริมการใช้ทรัพยากร” (สุปราณี เจริญศิลป์)

ภาพที่ 1 ทูวัฒนธรรมของชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช

จากภาพที่ 1 แสดงสภาพทูทางวัฒนธรรมโบราณถิ่นเดิมโคราช เริ่มต้นจากทูวัฒนธรรมทางศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของชุมชน ช่วยหล่อหลอมคุณธรรมและวิถีชีวิต โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบกิจกรรม การเรียนรู้ และการสร้างความสามัคคี ทำให้ชุมชนมีความสงบสุขและเข้มแข็งทางจิตใจ ทูวัฒนธรรมทางสังคมสะท้อนความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลและพึ่งพาอาศัยกัน ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านประสบการณ์ชีวิต ก่อให้เกิดความไว้วางใจและพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

2. การพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังทางสังคม การพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมของหน่วยงานรัฐ และองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชวัด ชุมชนและและภาคีเครือข่ายกระบวนการดังกล่าวสะท้อนถึงการส่งต่อและดำรงรักษาวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนา ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของสังคมชาวโคราช วิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธในชุมชนไม่ได้จำกัดเพียงมิติด้านความเชื่อทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการใช้ชีวิตประจำวันอย่างกลมกลืนกับครอบครัว ชุมชน และธรรมชาติที่อยู่รอบตัว ทั้งนี้ทำให้เกิดแนวทางในการต่อยอดและขยาย ผลไปสู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ ในออกแบบและจัดการพื้นที่เรียนรู้เชิงสร้างสรรค์วิถีพุทธ ซึ่งเป็นแบบแผนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดย การมีส่วนร่วมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชวัด ชุมชนและและภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย

จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสาร ที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึง ประวัติความเป็นมา ทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยการ 1) สืบค้นข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลองค์ความรู้ที่มีการศึกษามาก่อน ในเชิงกายภาพและคุณลักษณะทางนามธรรมของพื้นที่ความเป็นมาชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช 2) สำรวจบริบท สภาพแวดล้อมและทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชสภาพแวดล้อมและ ทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชน ด้วยการเดินสำรวจร่วมกับผู้นำชุมชนวาดแผนที่เดินดิน เพื่อให้เห็นบริบท สภาพแวดล้อมและทรัพยากรวัฒนธรรม 3) ประเมิน คุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้ทราบว่า ทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น มีคุณค่าที่เป็นจุดเด่นทางอัตลักษณ์ชุมชน มีศักยภาพในการสร้างสรรค์เป็น ศิลปะชุมชน มีคุณสมบัติในการพัฒนา และสามารถที่จะยกระดับเป็นศูนย์การเรียนรู้ การสร้างสรรค์ และพัฒนาวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธตามอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยการ 4) สงวน รักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อคงไว้ซึ่งลักษณะทางกายภาพและด้านคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม อันจะเป็นประโยชน์ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับ ชุมชนในด้านต่าง ๆ 5) พัฒนาพื้นที่สาธารณะชุมชนสร้างสรรค์ให้เป็นแลนด์มาร์ก ในวัดหรือ พื้นที่สาธารณะในชุมชน เพื่อให้เป็นสถานที่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นพื้นที่ในการท่องเที่ยวที่ แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช 6) การเผยแพร่และสื่อสาร สาธารณะเพื่อประชาสัมพันธ์ให้คนทั้งในชุมชน นอกชุมชน และสาธารณะ ได้รับรู้ และมีความเข้าใจ ในอัตลักษณ์ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชที่มีความสร้างสรรค์ โดยการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์และสื่อออนไลน์ 7) การฟื้นฟูพัฒนาเป็นการสร้างความหมาย คุณค่า และกำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชน หรือแก้ไขปัญหา ในชุมชน หรือการระดมพลังในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งการฟื้นฟูพลัง และศรัทธาในการพัฒนาชุมชน 8) การถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการสู่เด็กเยาวชน เป็นการถ่ายทอดความรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติใน การสร้างสรรค์ศิลปะให้กับเด็กและเยาวชนและชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ เพื่อให้เด็กเยาวชนเกิด จิตสำนึกในการดูแลรักษาพื้นที่ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชต่อไปในอนาคต การสร้างสำนึกร่วมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม โดย 9) การวางแผนปฏิบัติ เพื่อให้เป็นข้อตกลงหรือกฎระเบียบของชุมชนในการจัดการทรัพยากร วัฒนธรรมของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 10) พัฒนากลไกคณะกรรมการในการจัดการ ทรัพยากรวัฒนธรรม โดยกลไกและข้อตกลงนั้นจะต้องเอื้ออำนวยต่อการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม 11) ร่วมกันกำหนดแนวทางในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งจะมีคุณค่าต่อทรัพยากรวัฒนธรรม และเกิดประโยชน์ต่อชุมชน และสังคมในระยะยาว และ 12) จัดเวทีระดมสมองกับภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อออกแบบในการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์วิถีพุทธให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกในทุกมิติของพื้นที่ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช และการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์วิถีพุทธ และนำข้อมูลที่ได้มาจัดประชุมเพื่อร่วมออกแบบและจัดการพื้นที่เรียนรู้เชิงสร้างสรรค์วิถีพุทธในพื้นที่ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชวัดพระนอนบ้านคลองขวาง ตำบลเสมา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดนครราชสีมา ถูกเลือกเป็นต้นแบบเนื่องจากความพร้อมของทรัพยากรในชุมชน และการยินดี

ร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยพื้นที่ดังกล่าวมีการออกแบบและจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช มุ่งเน้นการส่งเสริมวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

“ในการพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชดำเนินการโดยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด ชุมชน และภาคีเครือข่าย โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน” (พัฒนา สุขพรเจริญ, 2568)

ฟื้นฟูพัฒนา	ถ่ายทอดความรู้	วางแผนปฏิบัติ	พัฒนากลไกกรรมการ	ร่วมกำหนดแนวทาง	จัดเวทีระดมสมอง
สืบค้น	สำรวจ	ประเมิน	สงวนรักษา	พัฒนาพื้นที่	เผยแพร่และสื่อสาร

ภาพที่ 2 การพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังทางสังคม

จากภาพที่ 2 การพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชเป็นกระบวนการที่อาศัยความร่วมมือของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด ชุมชน และภาคีเครือข่าย โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ และยึดวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธเป็นฐานในการพัฒนากระบวนการดำเนินงานครอบคลุมตั้งแต่การศึกษาข้อมูล สำรวจและประเมินศักยภาพทรัพยากรวัฒนธรรม การอนุรักษ์และพัฒนา การสร้างพื้นที่สาธารณะเชิงสร้างสรรค์ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การฟื้นฟูคุณค่า ตลอดจนการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เยาวชน และการจัดตั้งกลไกบริหารจัดการร่วมของชุมชน

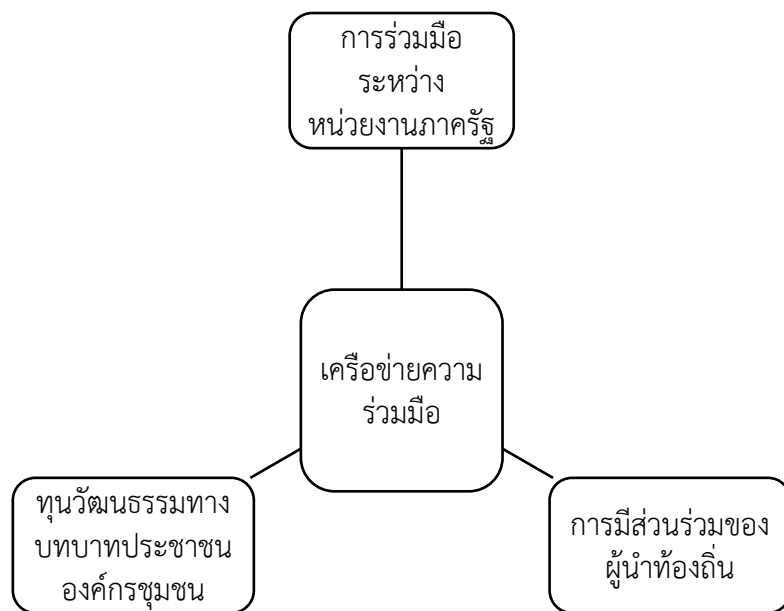
3. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม การสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้และวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธในพื้นที่ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชเป็นการดำเนินการที่อาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน โดยมีการออกแบบและพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบที่สร้างสรรค์ โดยรายละเอียดของการสร้างเครือข่ายมีดังนี้ 1) การร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนทรัพยากร ความรู้ และการกำหนดนโยบายที่ส่งเสริมการพัฒนาวัฒนธรรมและการเรียนรู้ในพื้นที่ เช่น สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธกลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา วางแผนและจัดทำยุทธศาสตร์พัฒนาพื้นที่ในมิติวัฒนธรรม สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครราชสีมา ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา พัฒนากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรม สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอปักธงชัย สนับสนุนกิจกรรมพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช 2) การมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่น ผู้นำในพื้นที่ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการหมู่บ้าน มีบทบาทในการเชื่อมโยงภาคประชาชนเข้ากับโครงการ ตลอดจนเป็นผู้ประสานงานระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ 3) บทบาทของภาคประชาชน กลุ่มองค์กรในชุมชน เช่น ปรaxyชุมชน และชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมดั้งเดิมให้กับคนรุ่นใหม่ รวมถึงการร่วมออกแบบกิจกรรมและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน 4) กระบวนการออกแบบและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ

การจัดการพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ต้องดำเนินการผ่านกระบวนการที่มีส่วนร่วม ทั้งจากภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่น และประชาชน โดยเน้นการออกแบบที่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ รวมถึงการสร้างกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชในพื้นที่ การสร้างเครือข่ายในลักษณะนี้จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธในชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชรวมถึงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่าและยั่งยืนต่อไปในอนาคต

ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

“ชุมชนได้นำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ เช่น วิถีพุทธ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติ มาใช้เป็นฐานในการพัฒนา ผ่านกระบวนการศึกษา สำรวจ อนุรักษ์ฟื้นฟู และถ่ายทอดความรู้ไปสู่เยาวชน” (สมพร พัฒนกำจร, 2568)

ภาพที่ 3 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม

จากภาพที่ 3 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม เป็นกระบวนการที่อาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่น และภาคประชาชน โดยภาครัฐมีบทบาทในการสนับสนุนทรัพยากร องค์ความรู้ และนโยบายที่เกี่ยวข้อง ขณะที่ผู้นำท้องถิ่นทำหน้าที่เชื่อมโยงและประสานความร่วมมือให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม ส่วนภาคประชาชนมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดภูมิปัญญาและร่วมออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต้นแบบดำเนินการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม โดยเน้นการออกแบบพื้นที่และกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ อันนำไปสู่การส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์วัฒนธรรม และการพัฒนาชุมชน

อภิปรายผล

1. ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช ทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชสามารถแยกออกเป็นหมวดหมู่ต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิตและค่านิยมที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนาและประเพณีพื้นบ้าน วัฒนธรรมทางศาสนา การปฏิบัติธรรมและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของชุมชน การฟังธรรม การนั่งสมาธิ และการทำบุญเป็นกิจกรรมที่สร้างความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณและการเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกในชุมชน วัฒนธรรมทางสังคม ชุมชนในพื้นที่นี้มีกิจกรรมที่ส่งเสริมความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่

ดีกับผู้อื่น เช่น การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในงานต่าง ๆ การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในรูปแบบของการเล่าเรื่องหรือการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ วัฒนธรรมทางศิลปะและงานหัตถกรรม ศิลปะท้องถิ่นเช่น การทอผ้า เครื่องจักสาน การทำบายศรี และการแสดงดนตรีพื้นบ้าน เป็นส่วนหนึ่งของการสืบทอดและรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรม การเรียนรู้ทักษะเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นการรักษาประเพณี แต่ยังเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชน วัฒนธรรมทางธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ เช่น การเกษตรกรรมที่ยั่งยืน การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และการสร้างสรรค์พื้นที่สีเขียว เป็นส่วนสำคัญที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติและ การอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม ข้อค้นพบ ทนวัฒนธรรมทั้ง 4 มิตินี้ทำหน้าที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนทั้งด้านจิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนันต์ คติยะจันทร์ พระสมุห์กฤติพิสิฐ จำพันธ์ และพระสุวรรณ์ ปูนอ่อน ได้ศึกษา การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย วิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทยยังให้ความเคารพผู้อาวุโสภายในชุมชน มีความเกื้อกูลกันและกันเหมือนญาติพี่น้อง ให้ความสำคัญกับความสามัคคีกันและทำประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันภายในชุมชน ชุมชนมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับสายน้ำจึงมีการรักษาแหล่งน้ำ มีความรักและหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ความสำคัญต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ ปรับปรุงและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม ชุมชนชายแดนไทยมีความผูกพันทางด้านศิลปกรรมที่สูงจึงมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีอยู่เสมอ มีส่วนร่วมในการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานโบราณวัตถุร่วมกันสืบทอดประเพณีโบราณ อนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมประเพณี ชุมชนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ (อนันต์ คติยะจันทร์ และคณะ, 2564) สอดคล้องกับงานวิจัยของ นุทิศ เอี่ยมใส ได้ศึกษา ทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเตียงอยู่ในระดับมาก 4 มิติ จาก 5 มิติ ได้แก่ มิติด้านกิจกรรม และความ ร่วมมือ มิติด้านกลุ่มและเครือข่าย และมิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมือง ส่วนมิติด้าน ความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น อยู่ในระดับปานกลางเพียงด้านเดียว โดย 1) มิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือนั้น ในชุมชนบ้านสะเตียงมีการจัดงานสำคัญตามประเพณี กิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมพัฒนาชุมชน ซึ่งสมาชิกในชุมชนบ้านสะเตียง ได้ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วม กิจกรรมของชุมชนเป็นอย่างดี 2) มิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคมการอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรง สมาชิกภายในชุมชนบ้านสะเตียง มีความสามัคคีกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีความสนิทสนมกันในระดับมาก มีการเยี่ยมเยียนไปมาหาสู่ระหว่างกัน และมีการเข้าร่วมในงาน สังคมในชุมชน อีกทั้งมีระดับความปลอดภัยในชุมชนมาก 3) มิติด้านกลุ่มและเครือข่าย ชุมชนบ้านสะเตียงมีการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ เพื่อดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วมซึ่งมีประสิทธิภาพในการ ดำเนินงาน โดยสมาชิกกลุ่มได้เข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม อีกทั้งชุมชนสะเตียงมีเครือข่าย ในชุมชนสูง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างเพื่อนสมาชิกในชุมชน และมีการติดต่อประสานงาน เพื่อประชุมและทำกิจกรรมร่วมกันกับกลุ่มภายนอกชุมชน 4) มิติด้านอำนาจหน้าที่และ กิจกรรมทางการเมืองสมาชิกในชุมชนได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน และได้ ชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชน อีกทั้งมีการไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งเมื่อมีการ เลือกตั้งและไปฟังปราศรัยของนักการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ นอกจากนี้ในมิติด้านความ ไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านความเป็น อันหนึ่งอันเดียวกันพบว่าสมาชิกในชุมชนบ้านสะเตียง มีการใช้ความช่วยเหลือโดยการสละกำลังกาย เพื่อดำเนินกิจกรรมของโครงการที่มีประโยชน์ต่อชุมชน และมีการเยี่ยมเยียนให้ความช่วยเหลือ ครอบครัวภายในชุมชนทั้งด้านกำลังกายและด้านการเงิน (นุทิศ เอี่ยมใส, 2555) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิทย์ รักษาสงค์, สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์ และจันทร์ชลี มาพุทธ ได้วิจัยเรื่อง “ชุมชนที่เข้มแข็งบนฐานทุนสังคมและทุนสนับสนุนของชุมชนตลาดน้ำตลิ่งชันเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนของตลาดน้ำในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร มีประวัติศาสตร์

ยาวนานและได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เป็นพื้นที่ที่กองทัพและประชาชนสัญจรผ่านมามาตั้งแต่สมัยราชวงศ์อู่ทอง และเป็นเมืองหลวงเก่าในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช มีคลองและศาสนสถานเก่าแก่มากมาย มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ ประเพณีที่โดดเด่น ได้แก่ ชักพระ การแข่งขันเรือ และการทำพิธีขอพรให้ข้าวสุก ซึ่งจัดขึ้นทุกปี นอกจากนี้ ตลาดน้ำทั้งสี่แห่งยังเป็นสถานที่สำคัญและแหล่งท่องเที่ยว สวนผลไม้และสวนดอกไม้ที่อยู่ใกล้เมืองถือเป็นทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม ปัจจุบันเขตตลิ่งชันเป็นหนึ่งในห้าสิบเขตของกรุงเทพมหานคร วิถีชีวิตดั้งเดิมของประชาชนในพื้นที่ยังคงเห็นได้ในปัจจุบัน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทางน้ำ เช่น คลอง ถูกใช้เป็นเส้นทางสัญจรและการขนส่งในชีวิตประจำวันทั่วไป (สุวิทย์ รักษาสงค์ และคณะ, 2561)

2. การพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช โดยพลังการมีส่วนร่วม การพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชเป็นกระบวนการที่อาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด ชุมชน และภาคีเครือข่าย โดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลางสำคัญ กระบวนการดังกล่าวมุ่งธำรงรักษาและส่งเสริมวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นรากฐานของสังคมชาวโคราช วิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธถูกนำมาบูรณาการกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ในครอบครัว ชุมชน และธรรมชาติอย่างกลมกลืน การพัฒนาเริ่มจากการศึกษาข้อมูลเอกสาร ประวัติความเป็นมา ทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ ควบคู่กับการสำรวจบริบทและทรัพยากรวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ผ่านการเดินสำรวจและการทำแผนที่เดินดิน จากนั้นมีการประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อคัดเลือกจุดเด่นเชิงอัตลักษณ์ นำไปสู่การอนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาพื้นที่สาธารณะให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแลนด์มาร์กทางวัฒนธรรม พร้อมทั้งการเผยแพร่สู่สาธารณะ การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เด็กและเยาวชน และการกำหนดกติกา กลไกการจัดการร่วมกันของชุมชน กระบวนการทั้งหมดนี้นำไปสู่การต่อยอดด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีวัดพระนอนบ้านคลองขวาง ตำบลเสมา อำเภอสองเนิน จังหวัดนครราชสีมา เป็นพื้นที่ต้นแบบที่สะท้อนความพร้อมและความร่วมมือของทุกภาคส่วน ข้อค้นพบ กระบวนการดังกล่าวก่อให้เกิดการต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีพื้นที่ต้นแบบที่สะท้อนความพร้อมของทุกภาคส่วนและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ อมร ฤกษ์ณพันธุ์ ได้ศึกษาการอนุรักษ์ชุมชนที่มีลักษณะทางวัฒนธรรม ชุมชนเรือนแพ ทำน้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี โดยมีมาตรการหรือแนวทางซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ทางกายภาพคือตัวเรือนและสภาพแวดล้อม ทางนามธรรมคือเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่สืบทอดมาตลอดตั้งแต่อดีต โดยมีแนวทางในการอนุรักษ์คือการประชาสัมพันธ์ มาตรการทางกฎหมายในการออกแบบและ ปรับปรุงพัฒนาพื้นที่ที่ประกาศเขตเฉพาะ เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตกิจกรรมทางวัฒนธรรม (อมร ฤกษ์ณพันธุ์, 2557) สอดคล้องกับงานวิจัยของ วีรพร รอดทัศนาศ ได้ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มไทยพวน : กรณีศึกษาชุมชนตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยสรุปได้ว่า 1) ชุมชน ตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี มีความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนของชาวไทยพวนชุมชนตลาดเก่าห้อง และมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุ อันได้แก่ สถาปัตยกรรมเรือนไม้โบราณ โรงสีเก่า พิพิธภัณฑ์ตลาดเก่าห้อง ตลอดจนด้านประเพณีเทศกาล เช่น ประเพณีบุญกำฟ้า ประเพณีเทศกาลสงกรานต์ และงานประจำปีหรืองานจ๊ว เป็นต้น 2) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของกลุ่มไทยพวน ชุมชนตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า มีการกำหนด นโยบายและแผนงานการท่องเที่ยวในการประชาสัมพันธ์ การบอกเส้นทางท่องเที่ยว การจัด นิทรรศการในการแสดงผลงานผลิตภัณฑ์ของชุมชน การให้ความรู้ในการวางแผน การจัดสรร งบประมาณ การพัฒนาความพร้อมของพื้นที่ การทำนุบำรุงรักษา และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการ จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของประชาชนในพื้นที่ (วีรพร รอดทัศนาศ, 2557)

3. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการเรียนรู้และการดำรงวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธอย่างเป็นระบบ กระบวนการดังกล่าวอาศัยการประสานพลังจากหลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่น และภาคประชาชน โดยภาครัฐมีบทบาทในการสนับสนุนทรัพยากร ความรู้ และนโยบายที่เอื้อต่อการพัฒนาพื้นที่ ผู้นำท้องถิ่นทำหน้าที่เชื่อมโยงและประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานต่าง ๆ ขณะที่ภาคประชาชน โดยเฉพาะปราชญ์ชุมชนและกลุ่มชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช มีบทบาทเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม กระบวนการออกแบบและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต้นแบบดำเนินไปบนฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเน้นความสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธและบริบทพื้นที่ การจัดกิจกรรมเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ช่วยเชื่อมโยงวัฒนธรรมกับชีวิตประจำวันของคนในชุมชน เครือข่ายความร่วมมือในลักษณะนี้จึงไม่เพียงส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรม หากยังสร้างพลังทางสังคมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่า เกิดความต่อเนื่อง และนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช ข้อค้นพบ เครือข่ายความร่วมมือดังกล่าวไม่เพียงส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรม แต่ยังสร้างพลังทางสังคมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง อันนำไปสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประกอบศิริ ภักดีพิณี ได้ศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ ชุมชนริมกว๊านพะเยา : กรณีศึกษาชุมชนบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมในการเชื่อมโยงผู้คนหลากหลายกลุ่มให้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยน และสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือโดยพลังสังคมในชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช ที่เน้นการมีส่วนร่วมของวัดชุมชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ในการขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมอย่างบูรณาการ คุณค่าของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอยู่ที่การเพิ่มพูนประสบการณ์ทางความรู้และการเปิดมุมมองทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง ทั้งในมิติความงาม สติปัญญา อารมณ์ และจิตใจ ซึ่งสามารถนำมาอธิบายได้ว่าการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชมิใช่เพียงการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ แต่เป็นการเสริมสร้างพลังทางสังคม ความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ และความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชน (ประกอบศิริ ภักดีพิณี, 2545)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม 1) การศึกษาทุนทางวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชมีทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ 1.1) ทุนทางศาสนา เป็นกรอบกำกับคุณธรรมและศูนย์กลางการเรียนรู้ 1.2) ทุนทางสังคม สะท้อนความสัมพันธ์ ความสามัคคี และการพึ่งพาอาศัยกัน 1.3) ทุนทางศิลปะและหัตถกรรม เป็นทั้งมรดกภูมิปัญญาและฐานเศรษฐกิจ และ 1.4) ทุนทางธรรมชาติ แสดงถึงวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม โดยการบูรณาการทุนทั้ง 4 ด้านก่อให้เกิดความมั่นคงทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของชุมชน 2) การพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมโดยพลังสังคมการพัฒนาดำเนินการภายใต้ความร่วมมือของภาครัฐ สถาบันศาสนา ชุมชน และเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม เริ่มจากการศึกษาเอกสาร สำรวจพื้นที่ และประเมินคุณค่า ก่อนนำไปสู่การอนุรักษ์ฟื้นฟู และพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยพื้นที่วัดพระนอนบ้านคลองขวางได้รับการยกระดับเป็นต้นแบบที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน และสามารถต่อยอดสู่การส่งเสริมเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เยาวชน และ 3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือโดยพลังสังคมเครือข่ายความร่วมมือมีบทบาทสำคัญต่อความยั่งยืนของการพัฒนา โดยเชื่อมโยงการทำงานระหว่างภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่น และภาคประชาชน ภาครัฐทำหน้าที่สนับสนุนนโยบายและทรัพยากร ผู้นำท้องถิ่นเป็นกลไกในการประสานและขับเคลื่อน ส่วนประชาชนและปราชญ์ชุมชนมีบทบาทในการถ่ายทอดภูมิปัญญาและร่วมออกแบบกิจกรรม ส่งผลให้เกิดแหล่งเรียนรู้ต้นแบบเชิงสร้างสรรค์ที่มี

ความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ข้อเสนอแนะจากการวิจัย ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างการสืบทอดทุนทางวัฒนธรรมในระยะยาว และควรมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงแนวทางการพัฒนาให้เหมาะสมและยั่งยืน ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐและเอกชนเพื่อสนับสนุนงบประมาณและนโยบายที่เอื้อต่อการพัฒนาพื้นที่วัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลในการเผยแพร่อัตลักษณ์ชุมชนและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและศึกษาการมีส่วนร่วมของสถาบันการศึกษาในการสร้างนวัตกรรม การอบรม และงานวิจัยที่นำไปใช้จริง ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาผลกระทบของการพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมต่อเศรษฐกิจชุมชน เช่น รายได้จากการท่องเที่ยว การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน และการเกิดอาชีพใหม่ในพื้นที่ ควรศึกษาการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน วัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน เพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการทุนทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืน ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบกับชุมชนโบราณอื่นในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อค้นหาแนวปฏิบัติที่ดีและนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพื้นที่วัฒนธรรมในบริบทอื่นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2530). มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา: พลัังสร้างสรรคืในชุมชนชนบท. กรุงเทพมหานคร: สภาคาทอริกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- ชนิดา เสี่ยงม. (2550). เศรษฐกิจของทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.
- ณัฐนรี ศรีทอง. (2552). การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ทิพากร พลอยสมบูรณ์. (2552). ชุมชนถิ่นโบราณถิ่นเดิมโคราช: แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นุทิศ เอี่ยมใส. (2555). ทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัด เพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- ประกอบศิริ ภักดีพิณิจ. (2545). ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนริมกว๊านพะเยา: กรณีศึกษา ชุมชนบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประคอง กรรณสูตร. (2553). สถิติสำหรับการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: เจริญผลการพิมพ์.
- พัฒนา สุขพรเจริญ. (4 ต.ค. 2568). การพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชดำเนินการโดยความร่วมมือระหว่าง. (ไพวรรณ ปุริมาต, ผู้สัมภาษณ์)
- เพ็ญประกา ภัทรานุกรม. (2553). การพัฒนาทุนทางสังคมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในชุมชนประสภัยพิบัติสึนามิ: กรณีศึกษา ชุมชนในพื้นที่จังหวัดพังงา. วารสารร่มพฤษ, 28(2), 121-134.
- วีรพร รอดทัศน. (2557). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มไทยพวน: กรณีศึกษาชุมชน ตลาดเก่า ห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- สมพร พัฒนกำจร. (4 ต.ค. 2568). เครือข่ายความร่วมมือโดยพลังทางสังคม. (ไพวรรณ ปุริมาต, ผู้สัมภาษณ์)
- สุปราณี เจริญศิลป์. (4 ต.ค. 2568). ทุนวัฒนธรรมโคราช. (ไพวรรณ ปุริมาต, ผู้สัมภาษณ์)
- สุวิทย์ รักษาสงค์ และคณะ. (2561). ชุมชนที่เข้มแข็งบนฐานทุนสังคมและทุนสนับสนุนของชุมชนตลาดน้ำตลิ่งชัน เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร. วารสารเพื่อการศึกษาและการพัฒนาสังคม, 14(2), 178-189.
- อนันต์ คติยะจันทร์ และคณะ. (2564). การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 8(1), 188-200.
- อมร กฤษณพันธุ์. (2557). การอนุรักษ์ชุมชนที่มีลักษณะภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา ชุมชนเรือนแพริมแม่น้ำ สะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.